

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ

**Стоян Буров. Изследвания по граматике
современного болгарского языка. Тверь, 2016. 260 с.**

ВЕЛИН ПЕТРОВ

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „Св.Св. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
v.d.petrov@uni-vt.bg

През 2016 г. престижният Тверски държавен университет (Русия) издаде най-новата книга на българския езиковед чл.-кор. Стоян Буров, която носи заглавието *Изследвания по граматике современного болгарского языка* („Изследвания по граматика на съвременния български език“). Книгата, написана изцяло на руски език, със сигурност ще привлече вниманието както на рускоезичните българисти и на славистичната научна общност, така и на българските лингвисти, защото в изследването са включени и изцяло нови, неиздавани до момента високоприносни научни разработки върху граматиката на съвременния български език. В *Изследвания по граматике современного болгарского языка* се проследяват развойни тенденции в граматичния строй на българския език, правят се съпоставки с други славянски езици (най-вече с руски), представени са нови и актуални теоретични постановки на автора, свързани с функционалната граматика, с когнитивната лингвистика, с теорията на категоризацията и теорията на семантичното взаимодействие, разглежда се връзката между функционализма и комуникативната граматика, изследвани са въпроси от полето на лингвистичната прагматика. Задълбочената аналитичност, модерните изследователски подходи и проникновеността в изводите, представени в книгата, затвърждават водещото място, което заема чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Буров сред езиковедите в съвременната лингвистична наука.

Книгата, която е с обем от 260 стр., включва предговор, три големи дяла, посветени на *теоретични въпроси* от българската граматика, на *граматическите класове и категории на имената* и на *прагматичните аспекти*, и библиография.

В предговора е направен обзор върху темата за особеностите на българския език като славянски и балкански. Посочени са редица културно-исторически и лингвистични предпоставки, довели до това българският език да заеме специално място сред останалите съвременни славянски езици. Приведени са данни за многовековния езиков контакт между българския и другите славянски езици, балканските езици, османотурския език, не са пропуснати също така следите, останали от прабългарския в съвременния български език. Във въвеждащата част са разгледани и някои особености в общия лексикален фонд на славянските езици, в словообразуването, в морфологичната и синтактичната система на българския език, които са типични славянски черти. Направен е изводът, че „без да губи своята славянска основа, българският език претърпява развитие, което го отдалечава от другите съвременни славянски езици и типологически го сближава с езиците на останалите балкански народи“. Представени са подробно общо единадесет отличителни характеристики в морфологията и синтаксиса на българския език, които са дали основание той да бъде включен заедно с гръцкия, румънския и албанския език в така нар. балкански езиков съюз. Накратко е разгледан и въпросът за зараждането на балканското езикознание и за въвеждането на понятието *езиков съюз*, като са посочени най-важните научни трудове, с които са поставени основите на тази сравнително млада наука, а именно изследванията на Кр. Сандфелд, Н. Трубецкой, Г. Вайганд от първата половина на XX век. В края на

уводната част е поместен списък с библиографско описание на основните научни трудове по граматика на съвременния български език и опис на значимите граматика на българския език, написани за чужденци и/или от чужденци.

В първия дял на книгата, озаглавен *Теоретични въпроси*, са поместени три изследвания. В *Съвременната българска граматика в славянски контекст* детайлно са представени и са подложени на задълбочен критически анализ различните възгледи на изтъкнати родни и чуждестранни езиковеди относно славянския характер и граматичния строеж на съвременния български език. През призмата на класически и по-нови теории за езиковия контакт и за езиковите сходства са разгледани най-отличителните черти в граматиката на българския език. Проф. Ст. Буров споделя мнението, че за обективната преценка на степента на езиковите сходства и различия от голямо значение е правилният подбор на използваните критерии. Изказано е ясно, че въпреки типологичната характеристика на българския език като балкански това в никакъв случай не противоречи на неговата принадлежност към славянските езици. Според проф. Ст. Буров измежду всички характерни и общи за славянските езици категории наличието на граматическите категории *род* при съществителните имена и *вид* при глаголите, наред със словоизменителната способност и формалното разнообразие на славянските езици, е най-яркото и най-надеждно доказателство за общността им, а също и за принадлежността на българския език към славянската езикова група. Посочените две класификационни категории „характеризират най-обемните и най-представителните части на речта – съществителните и глаголите, които заедно обхващат повече от половината лексика на езиците“, а наличието им във всички славянски езици и тяхната еднаква специфика „отразяват общи закономерности в мисленето и познанието на предметите и процесите и са доказателство не само за лингвоспецифичния, но и за културноспецифичния характер на славянската общност“.

Следващата част от първия дял на книгата е озаглавена *Тенденции и промени в съвременната българска граматика*. Тук се проследяват развойните тенденции в граматиката на българския език, които имат структурен характер. Обособени са няколко основни причини, които водят след себе си знакови граматични иновации в съвременния български език: иновации, продиктувани от *вътрешноезикови развойни тенденции*, които могат да се обяснят чрез диахронен анализ; иновации, предизвикани от *чуждоезиково влияние*, проникнало в българския език заради „проницаемостта“ на отделни звена в граматическата система на съвременния български език; иновации, отразяващи *когнитивни промени в мисленето* на съвременния българин при концептуализацията на обектите и явленията от действителността; иновации, настъпили в резултат на *екстралингвистични фактори*, напр. социални, политически, културологични и прочее промени. Към причините, водещи до промени в езика, е добавена и тази, свързана с иновациите, които са следствие от „умора“ в употребата, формално „изтъркване“, „изхабяване“, изразяващо се в опростяване и граматикализация на форми и конструкции. Понататък в тази част е направен задълбочен анализ на най-забележителните развойни тенденции в българския език, свързани с глаголната и именната система, като на места са правени съпоставки с други езици, в които се наблюдават сходни промени. При глаголите това са развитието на спомагателния глагол *ща* (< староб. глагол *хѣтъти*) в граматическа частица за бъдеще време *ще* и опростяването на цялата футурна конструкция; развитието на отрицателната форма на бъдеще време; съдбата на частицата/съюза *да*; разтварянето на глагола в глаголно-именни конструкции като *оказвам помощ* вместо *помагам*; голямото увеличаване на броя на двувидовите глаголи в съвременния език; интензивната семантична трансформация при глаголите чрез придаването им на каузативност; процесът на транзитивация на интранзитивни глаголи чрез елиминиране на съответните предлози, но без промяна в лексикалната семантика. В именната система – граматикализацията на показателното местоимение в определителен член; нали-

чието на неопределителен член *един* в българския език; трансформацията на категориите *одушевеност* и *личност* в съвременния език, която дава отражение при употребата на бройната форма и при употребата на „мъжколичните“ числителни (двама, трима и под.); промените при някои местоимения – личните, възвратноличните, притежателните, въпросителните и пр. Особено голямо внимание относно развойните процеси в именната система е обърнато на все по-широката употреба в съвременния език на нови апозитивни конструкции, формирани от съществително във функция на определение + съществително, напр. *бизнес център*, *тенис корт*, *рок звезда*, *кафе вкус* и др., които според проф. Ст. Буров представляват своеобразен нов вид синтетизъм, наречен от него „вторичен синтетизъм“.

Третият теоретичен въпрос, разгледан в книгата, е *Функционализъм и комуникативна граматика*. Представени са два модела на комуникативна граматика – първият е на лингвистите Джефри Лийч и Ян Свартвик, отнасящ се за английския език и изложен в известния им труд *A Communicative Grammar of English* (1975/2002), а вторият, отнасящ се за немския език, принадлежи на езиковедите Улрих Енгел и Роземария К. Тертел и е представен в книгата им *Kommunikative Grammatik Deutsch als Fremdsprache* (1993). Освен двете комуникативни граматиките са анализирани и някои по-важни изследвания по темата на руската лингвистична школа, като по този начин са поставени здрави теоретични основи за бъдещо създаване на комуникативна граматика на българския език, каквато до този момент липсва в родната лингвистика, а същевременно написването ѝ би било от полза за обучението по български език като първи (роден) и като втори (чужд). Изследването поставя редица въпроси за връзките между прагматиката и граматиката, за ролята на функционализма в лингвистиката, за същността и значението на комуникативната граматика, за това дали тя не е подвид на практическата или на описателната граматика, или пък на функционалната граматика.

Вторият раздел в книгата е озаглавен *Грамматически класове и категории на имената*. Той включва в себе си най-голям брой изследвания – общо седем. Те са изцяло посветени на именната система в българския език. Изключително подробно са разгледани *концептуализацията на предметността и класификациите на съществителните имена в българския език в съпоставка с руски език; дуалните съществителни в българския език; имената и формите за обозначаване на съвкупности в българския език; семантичната основа на родовата именна класификация в българския език; граматическата категория род и криптипът мъжколичност/женсколичност; граматичната определеност/неопределеност в съвременния български език; степените за сравнение в българския език, поставени на фона на славянските и балканските езици*. С други думи, тук е изложена почти цялата представителна част от граматическите класове и категории в именната група в съвременния български език, като навсякъде, където е възможно, са правени съпоставки с руски език.

В първото изследване от този раздел – *Концептуализация на предметността и класификациите на съществителните имена в българския език (В съпоставка с руски език)* – проф. Ст. Буров най-напред анализира двата основни начина за концептуализиране на предметността – концептуализирането ѝ във вид на множества от отделни (дискретни) физически форми, всяка от които в количествено отношение е квантифицирана като единичен предмет, подлежащ на броене и преброяване (в български, руски и др. европейски езици); и концептуализирането ѝ с помощта на система от класификатори (в китайски, виетнамски и др. изолиращи езици). В българския език категоризацията на предметите следва квантитативната им категоризация и е отразена във формите за число на съществителните имена. *Родовата* класификация на имената на предметите в българския език отразява формалните особености на наименованията на предметите, а не на самите предмети, и е свързана с тяхната квантитативна категоризация. По отношение на категорията *определеност/неопределеност*, която измежду всички славянски езици е засвидетелствана единствено в българския, съществителните се класифицират на собствени и нарицателни. По отношение на категорията *число* съ-

сществителните нарицателни имена в българския език се класифицират на броими и неброими съществителни. Между трите класификации на съществителните (обусловени съответно от категориите *род*, *определеност/неопределеност* и *число*) съществува ясна и строга йерархична зависимост, която напълно съответства на йерархията между трите категории – на първо място е категорията *определеност/неопределеност*, на следващата междинна позиция е категорията *число* и най-ниско в подредбата е разположена категорията *род*. Изведено е заключението, че в съвременния български език от трите класификации се обособяват непресичащи се, но вместиращи се един в друг морфологични класове/редове: съществителни имена → *нарицателни* и *собствени* (I ред); нарицателните се делят на *броими* и *неброими* (II ред); броимите се делят на съществителни за *лица* и за *нелица* (III ред). По-нататък е разгърната класификацията на нарицателните съществителни по отношение на категорията *число*. Съществителните са разгледани в основните опозиции, в които попадат, с оглед на категорията *число*, а именно *дуални* – *недуални*; от *недуалните* → *броими* – *неброими*; а от *неброимите* → *маси* – *събирателни*. Подробно са описани характеристиките на всеки отделен клас съществителни нарицателни имена. В края на тази част проф. Ст. Буров е обобщил граматичните класове на съществителните имена според концептуалната категоризация на предметността по следния начин:

1. Клас *броими съществителни* (с корелативни форми за единствено и множествено число), които отразяват концептуализацията на цялото като ‘цяло’ и на множеството като ‘много’. Този клас съществителни е определен от автора като „представителната“ (или още „прототипичната“) част на лингвистичната предметност.

2. Клас *дуални съществителни* (с форма само за множествено число), които отразяват концептуализацията на цялото като ‘много’ и са разположени „в периферията на лингвистичната предметност“.

3. Клас *събирателни съществителни* (с форма само за единствено число), които отразяват концептуализацията на множеството като ‘цяло’ и също се намират „в периферията на лингвистичната предметност“.

4. Клас *наименования на маси (веществени и абстрактни)* (с форма само за единствено или само за множествено число), които отразяват концептуализацията на нецялото като ‘нецяло (континуум)’ и са „разположени между ядрото на лингвистичната предметност (заето от броимите съществителни) и нейната периферия (заета от дуалните и събирателните съществителни)“.

Относно „най-слабите звена“ в лингвистичната предметност, разположени в нейната периферия, а именно дуалните и събирателните съществителни, проф. Ст. Буров заключава, че щом настъпи промяна в концептуализацията на обектите им, настъпва промяна и в граматичния им статус. Това, твърди той, е много характерно за аналитичния български език, а в същото време важи в по-малка степен за руския и за другите славянски езици, защото синтетизмът в тях, поддържан от падежните парадигми в именната система, „държи“ класовете сравнително стабилни. От съпоставката на концептуализацията и граматическата категоризация на предметността в българския и руския език проф. Ст. Буров прави извода, че най-голямо сходство се наблюдава при прототипичната (ядрената) предметност, която е представена от броимите съществителни с форма за единствено и множествено число, а най-големи различия са налице в периферията на предметността, където стоят дуалните и събирателните имена.

На дуалните имена е посветена следващата част във втория раздел на книгата. Граматичният клас *dualia tantum*, в който влизат съществителни имена, денотативно отнесени към конкретен, но двусъставен предмет, се противопоставя на всички останали нарицателни съществителни имена. Формата за множествено число на дуалните съществителни имена има значение „за определено множество (= 2)“, тя назовава един предмет, но с нея според проф. Ст. Буров „се сигнализира, че в структурата на предмета има нещо особено, очевидно важно за носителите на българския език при взаимодействието им с такъв предмет или

(когато става дума за концептите на човешките чифтни органи) при взаимодействието на носителите на езика със заобикалящия ги свят“. Като ревизира някои гледища за дуалните съществителни имена, представени в български граматични трудове, и като прави анализ на дуалните имена с оглед на концептуалната им категоризация, проф. Ст. Буров доказва по безспорен начин, че те формират отделен клас съществителни, противопоставящи се на всички останали. Дуалните имена сигнализират за *много*, но означават „определено *много*“ = ‘цяло’, а тяхната сравнително малка група намалява своя обем с времето, защото езиковото съзнание на българина се стреми да отстранява несъответствието между *граматична форма за множествено число и значение за единична конкретност*. Според класификацията на проф. Ст. Буров дуалните имена от своя страна формират два подкласа: а) дуални съществителни, назоваващи чифтен предмет, чиито части *могат* да се разделят и да съществуват поотделно; б) дуални съществителни, назоваващи чифтен предмет, чиито части *не могат* да се делят и да съществуват самостоятелно. Всеки от тези подкласове се разделя на други групи дуални съществителни. Към първия граматичен подклас спадат: а.1) имена, назоваващи чифтни органи и части на човешкото или животинското тяло (напр. *бъбреци, крака, скули, челюсти*); а.2) имена, назоваващи принадлежности за тези органи и части (напр. *ботуши, крачоли, обеци, ръкавици*); а.3) имена, назоваващи други чифтни предмети, чиито части не са постоянно свързани една с друга (напр. *гири, ски, чинели*). Към втория подклас дуални имена влизат всички онези наименования на двусъставни предмети, които не могат да се разделят или да съществуват извън своята цялост (напр. *белезници, очила, тиранти*). Следва подробен разбор на концептуалната категоризация на всеки един подклас дуални имена, описани са начините за квантифицирането им, специално се разглежда способът за преброяване на двусъставните предмети чрез нумератива, имащ функция на класификатор, *чифт*, напр. *един чифт обувки, два чифта ръкавици*. Проследено е и историческото развитие на част от тези съществителни и преосмислянето им от дуални в броими (напр. съществителните *врата, уста, кола*), като е обяснен много точно механизъмът в промяната на концептуализацията им и на техните граматически показатели в различните периоди от историята на българския език. Въз основа на диахронния анализ на дуалните имена в българския език е направено и прогнозиране за съдбата на тези съществителни, като се подчертава, че вторият подклас дуални имена е по-неустойчивият и затова е по-податлив на преосмисляне и преминаване в класа на броимите съществителни, а освен това той почти не се попълва с нови думи.

След дуалните имена в изследването са разгледани другите съществителни, които са част от „слабото звено“ и са разположени в периферията на лингвистичната предметност – събирателните имена, и по-конкретно – една част от тях, наречена от автора *имена на съвкупности*. За класа на събирателните съществителни в съвременния български език проф. Ст. Буров твърди, че те имат все по-намаляващо обема си ядро и широка периферия, която включва *имената* и формите за обозначаване *на съвкупности*. Най-напред е разгледана функцията на част от имената на съвкупности да бъдат *нумеративи* и едновременно с това *класификатори*, напр. *ято* (птици), *стадо* (овце), *рояк* (пчели). Тези имена на съвкупности класифицират съответните животни, птици и пр. в съвкупности според някакъв общ признак – начин на отглеждане, особености в начина на живот в природата, вид на животните (сухоземни, водни, летящи и пр.), други характеристики (напр. дали се поддават на групово отглеждане, дали има особености във вътрешната структура и йерархия между членовете на съвкупността). Имената на съвкупности назовават „стандартни, типични или функционални групи, с които човек често взаимодейства“ в своята дейност. Проф. Ст. Буров извежда следните четири особености на имената на съвкупности: „(а) значението ‘много, концептуализирано като цяло’ в повечето случаи не е словообразователно значение, т.е. то не е изразено формално; (б) много от имената на съвкупностите назовават реално съществуващи съвкупности на хора, животни или предмети; (в) имената на съв-

купностите не се подчиняват на правилото за „триъгълника на Реформатски“, т.е. членовете на определена съвкупност не могат да бъдат назовани с име, чиято основа е еднаква с основата на името на съвкупността, и това се отнася както за названията на хомогенните групи, срв. *крава – стадо*, и още повече – за названията на хетерогенните групи, срв. *крава – добитък*; (г) повечето от имената на съвкупностите имат форма за множествено число, която е съотносителна по значение на формата за единствено число, срв. *комисия – комисии, секта – секти*“. Проф. Ст. Буров подчертава, че за да бъде определено като име на съвкупност, не е необходимо съществителното да притежава едновременно и четирите изброени характеристики. По-нататък в тази част е разгледана възможността за квантифициране на част от имената на съвкупности с квантификатора *много*, от една страна, като дискретни множества, от друга страна, с оглед на количеството на съвкупността. Също така е анализирана формата за множествено число при имената на съвкупности, която има значение ‘цяло, концептуализирано като съвкупност от отделни единици’, и се среща в следните случаи: за означаване на множества от хора, които имат обща принадлежност към етнос, племе, етнографска група, религия, език и пр. (напр. *българи, илири, християни*); за означаване на хомогенни функционални множества от конкретни предмети (напр. *зъби, клечки, струни*); за означаване на хетерогенни функционални множества от конкретни предмети или вещества (напр. *материали, продукти, мебели, средства, принадлежности* и др.); за означаване на предметни, веществени и абстрактни множества, които са характеризирани според определено свойство на съставлящите ги единици (напр. *дреболи, ценности, течности, отпадъци* и др.); за означаване на събития като съвкупности от многократни и/или продължителни действия (напр. *аплудисменти, нападки, разговори, вълнения* и др.). Проф. Ст. Буров посочва, че във всички изброени случаи формата за множествено число е лишена от стандартната си интерпретация на ‘много, но неопределено по брой количество’ и с нея се назовават „реални или виртуални съвкупности от конкретни обекти (хора или предмети), вещества и абстрактни „артефакти“, имащи място по темпоралната ос“.

В следващата част от книгата е изследвана *семантичната основа на родовата именна класификация в българския език*. Съгласно теорията на категоризацията българският език трябва да бъде причислен към „класно/родовите“ езици, защото в него концептуализацията на предметите се изразява чрез категоризирането им с помощта на „класно/родовите“ класификации на техните наименования. В основата на тези класификации са формалните и съдържателните особености на съществителните имена. Проф. Ст. Буров твърди, че според основния начин на именна категоризация българският език принадлежи към родовите езици – в него съществува родова система, съставена от компонентите мъжки, женски и среден род, и всяко едно съществително име в единствено число в българския език принадлежи към един от трите (и само към един от трите) рода. Освен това в езика ни „е имплицирана и система, релевантна на противопоставянето по лице/нелице (криптотипна, а не съгласувателна система)“, която проф. Ст. Буров нарича ‘мъжколичност/женсколичност’. Криптотипната система влиза в тясно взаимодействие с родовата система, но също така тя представлява макар и ограничена предимно в семантичната зона на съществителните за лица семантична база на родовите противопоставяния. Към характеристиката на езика ни авторът добавя и наличието в него на ограничен набор от класификатори, които служат и като нумеративи – когато класифицират наименованието като наименование на бипарциален предмет, на вид веществен континуум или на вид събирателно множество. По-нататък проф. Ст. Буров реферира различни теоретични постановки за *категоризацията със система от класификатори*, за *родово/класната категоризация*, за същността на понятията *клас* и *род*, като изхожда от гледището, че няма „принципна разлика“ между категоризацията по родове и категоризацията по класове. Следва сравнение между родовата категоризация в немския език (тук авторът се позовава на изследвания на Клаус-Михаел Кьопке и

Дейвид Зубин) и родовата категоризация в българския език. Проф. Ст. Буров установява, че подобно на родовото разпределение в немския език родовата категоризация в българския език отразява *наивната таксономия* в присвояването на среден род на наименованията на полово незрели лица или животни и на наименованията на физически и/или субективно непълноценни обекти. Изведено е заключението, че както много други народи, така и българите класифицират *конкретното* с име от *мъжки род*, *абстрактното* – с име от *женски род*, съществителните имена, назоваващи веществени маси или съвкупности и оценявани като „*безполезно*“, не притежават род, защото имат числова форма само за *множествено число* (*pluralia tantum*), за наименование на предметите с „*неясна функция*“ се употребява субстантивизираната лексема в среден род *нещо*. Най-тясно взаимодействие между езиковата родовата категоризация и естествената категоризация според проф. Ст. Буров се наблюдава при наименованията, които присвояват мъжки или женски род според пола на полово зрелите хора и животни.

Споменатият в предходната част криптотип, наречен от проф. Ст. Буров ‘мъжколичност/женсколичност’, и граматическият *род* са подробно разгледани в следващата част от изложението. Според него скритото значение ‘мъжколичност/женсколичност’ влиза във взаимодействие с категорията *род*, но за разлика от други славянски езици в българския не е нейно граматикализирано значение. Разгледани са случаи на отклонения от последователната зависимост между граматическият род и формата на съществителните в българския език, настъпили в резултат на взаимодействието между лексикалната и граматическата семантика на съществителните имена за лица (както нарицателните, така и собствените). Анализирани са умалителните собствени лични имена, които понякога могат да бъдат и в среден род, защото „полът на референта се потиска от признака ‘малко същество’“. Тези случаи са по-малко на фона на преобладаващите, в които няма конфликт между граматически и семантически род, отразяващи съответно формата на съществителното и пола на референта. При съществителните от мъжки род е направено наблюдението, че за разлика от личните съществителни имена от женски и среден род тук е налице прекалено голямо формално разнообразие и затова с мъжки род свободно се маркират съществителни, завършващи както на съгласна, така и на *-а, -я, -о, -е, -и, -у, -ю*. Всяко съществително със значение ‘мъжколичност’ присвоява мъжки род за сметка на женския и средния род. Според проф. Ст. Буров криптотипът ‘мъжколичност/женсколичност’ по отношение на съвременния български език „пронизва цялата система на езика и дава отражение както на словообразователно и лексикално, така и на морфологично и синтактично равнище“.

Следващото изследване в този раздел е посветено на *категорията определеност/неопределеност*. Неслучайно в книгата е отделено специално внимание на тази граматична категория, която измежду всички славянски езици е засвидетелствана единствено в съвременния български. Най-напред са разгледани някои по-скоро терминологични спорове в българистиката и славистиката относно това дали тази категория трябва да се разглежда като чисто морфологична, или пък като семантична, когнитивна, изреченска, когнитивно-комуникативна, когнитивна и прагматична и пр. Проф. Ст. Буров реферира различните становища по въпроса за статуса на категорията. Подробно се спира и на гледищата на някои езиковеди относно това дали в българския език съществува неопределителен член, или не. Според него „семантичната категория определеност/неопределеност обхваща всички разрези имена – както нарицателните, така и собствените, докато морфологичната определеност/неопределеност изключва собствените имена“. Това е най-яркото доказателство за взаимодействието на категорията със семантиката на името. По-нататък в тази част изключително прецизно и с подробности е разгледан и въпросът за типовете семантични отношения между предиката и определеността/неопределеността на именните групи в изречението.

Последната част от втория раздел на книгата е посветена на степените за сравнение в българския език, поставени на фона на славянските и балканските езици. Много последователно и подробно са представени средствата за аналитично образуване на сравнителната и превъзходната степен за сравнение в съвременните славянски езици, като е отбелязано, че единствено в българския език и в македонската норма синтетичните степени напълно са отстъпили място на аналитичното степенуване, докато в останалите славянски езици между синтетичните и аналитичните форми и конструкции се наблюдават сложни и специфични за всеки отделен език дистрибутивни отношения. Въпросът за същността на степените в славянските езици е проследен и в неговата диахронна специфика – отбелязани са някои особености на степенуването в старобългарския език, които са улеснили прехода от синтетично към аналитично степенуване, напр. изразяването на значението за превъзходна степен е ставало описателно чрез съчетаване на формата за сравнителна степен и формата за родителен падеж и множествено число на местоимението *въсь*. По-нататък в изложението са описани трите етапа на преминаването от синтетични към аналитични степени за сравнение съответно в плана на парадигматиката и плана на синтагматиката, отнасящи се за периода XII–XIV век. Направен е плавен преход към граматическата конвергенция между езиците, които образуват балканския езиков съюз. В списъка с най-ярките балканизми в морфолого-синтаксиса на съвременния български език е включено аналитичното степенуване с помощта на частици. Според проф. Ст. Буров степените за сравнение трябва да се разглеждат като балканизъм и в парадигматичен, и в синтагматичен план. Схемата при сравнителната степен *градант* (частица/наречие) + *прилагателно* + *предлог* + *обект на сравнение* представя общ структурен принцип за четирите балкански езика. Що се отнася до модела за образуване на превъзходната степен, проф. Ст. Буров заключава, че българският език и македонската норма са по-близо в структурно отношение до останалите славянски езици, а не до балканските, в които превъзходната степен се формира чрез членуване на сравнителната. Следва изследване на въпроса за произхода на частиците за сравнителна и превъзходна степен в българския език, като са приведени различни хипотези, свързани с теоретични построения относно езиковата конвергенция. В края на изложението по разглежданата тема е изведено обобщението, че българските степени за сравнение са пресечна точка на генеалогичната приемственост между всички славянски езици и типологичните съответствия между езиците от балканския езиков съюз.

В последния раздел на книгата, наречен *Прагматични аспекти*, са поместени общо три изследвания, които са посветени съответно на *употребата на нарицателните съществителни имена за лица като прагматически оператори в изказването*; *„доброто“ единствено число и „лошото“ множествено число; степенуването на съществителни, местоимения, предложни съчетания и глаголи в българския език*. В първото изследване са разгледани нарицателните съществителни имена за лица, които се делят на два основни типа: дескриптивни имена за лица и оценъчни имена за лица. С първия тип съществителни се осъществява както референция, така и предикация на лица от извънезиковата действителност. Към тях се отнасят непроизводни и производни съществителни – предимно *nomina agentis* и *nomina actoris*, също имена за лица според националната им принадлежност, според тяхното местоживеене, според принадлежността им към религиозно учение, партия, колектив, организация, идеология. Вторият тип съществителни – оценъчните имена за лица – функционират най-вече като характеризиращи предикати. Към тяхната група спадат най-вече съществителните с признаково значение (*nomina attributiva*) и съществителните за субективна оценка (аугментативни и деминутивни съществителни имена за лица). С богат илюстративен материал съществителните имена за лица от двата типа са обстойно разгледани с оглед на прагматическата им употреба. Във второто изследване са подложени на анализ взаимодействието на когнитивните и

прагматическите аспекти на граматическата категория число на съществителните имена. Обобщени са „нестандартни“ интерпретации на езиковата категоризация на предметите, с които говорещият в повечето случаи изразява отношение, оценка към предмета чрез избора на форма за число. Проф. Ст. Буров доказва, че обикновено употребата на форма за единствено число се придружава с положителна оценка, а тази за множествено число – с отрицателна оценка. В последното изследване е представено и анализирано явлението да се степенуват съществителни имена, местоимения, местоименни наречия, предложни конструкции и глаголи. То се заражда и показва голяма устойчивост през среднобългарския период, появява се като следствие от прехода синтетизъм – аналитизъм при степените за сравнение в езика ни, а освен това се среща във всички диалекти на българския език. Най-напред е направен кратък обзор на изследванията по въпроса, от който става ясно, че темата е недостатъчно проучена. Според проф. Ст. Буров да се прави аналогия между степените за сравнение на прилагателните и наречията и степенуването на съществителни, местоимения, предложни конструкции и глаголи е неправилно, защото в случая става дума за две различни явления. С всичките си особености степенуването на прилагателни и наречия според него се определя като граматична категория, докато степенуването на съществителни, местоимения, предложни конструкции и глаголи е различно, защото *няма системен характер, няма задължителен характер, стилистично маркирано е, функционално ограничено е и не притежава системно граматично изразяване и специфична структурна организация*. Следва конкретен анализ на степенуването на всеки от изброените компоненти, като са приведени голям брой примери, с които проф. Ст. Буров доказва по безспорен начин тезата си, че става въпрос за две различни явления. В изложението са направени и паралели между значенията на формите за сравнителна и превъзходна степен на прилагателни и наречия и значенията на степенуваните съществителни и глаголи. В самия край на това изследване проф. Ст. Буров извежда следното заключение: „Степенуването на глаголи, съществителни, местоимения и предложни обстоятелствени съчетания е устойчиво, оригинално за българския език явление. Фактът, че се среща рядко в художествените произведения (в научни текстове – още по-рядко), говори за функционалната ограниченост на явлението. Без да има системен характер, в разговорната устна реч степенуването на тези думи и съчетания е много често“.

Всеобхватността, прецизността при употребата на модерните изследователски подходи и проникновеният анализ на граматическите особености на българския език, изследвани в тази книга, както и безпогрешната преценка на проф. Ст. Буров, когато граматическите класове, категории и езиковите явления, казано най-общо, са анализирани в диахронен и в съпоставителен план, превръщат книгата *Исследования по граматике современного болгарского языка* в едно от най-стойностните и приноси граматични изследвания в българистиката и славистиката в последните години.

✉ Гл. ас. д-р Велин Петров
Катедра по съвременен български език
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
ул. „Теодосий Търновски“ № 2, 5003 Велико Търново, България